A magyar szikipacsirta (Calandrella brachydactyla hungarica) agrárterületen történő sikeres költése a Hortobágyi Nemzeti Park által hazánkban először támogatott akció eredményeként

Endes Mihály
endesm@freemail.hu

Dudás Miklós
dudasm1@t-online.hu

Szabó Sándor
atalanta10szsp@freemail.hu

A Hortobágyot, mint egyetlen költőhelyet 1999-től elhagyó szikipacsirtát először 1997-ben észlelték a Nyugati-vagy Löszös-Nyírség Újfehértó településtől nyugatra fekvő területén, amelyet egy északi Vadastag, és egy déli Maszling elnevezésű részletre választ szét a Kálmánházára vezető műút. A faj itteni állományának nagyságáról (költőpárok száma) az irodalmi adatok (1997-2005) és saját intenzív vizsgálataink (1999-2009: 70 megfigyelőnap) eredményei között rendkívül nagy, nem kevesebb, mint tízszeres különbség mutatkozik. A hivatalos szakmai becslés (Tar, Oláh, stb. – irodalom nálunk) 9 éve alatt összesen 125-149 pár, míg nálunk 11 év alatt összesen 16-22 pár mutatkozik. Ez esetünkben évi 2-3 (1-4) pár, több esetben azonban csak éneklő példány(-ok) jelenlétét bizonyítja (2009-ből Tar is „legfeljebb 2-3 pár költéséről" ír, noha csupán 3 éneklőt észlelt).

A glaciális löszön kialakult mészlepedékes csernozjom felszíneken kisüzemi, de intenzív mezőgazdálkodás zajlik, amely a kukorica és napraforgó vezető szerepe mellett rendkívül vegyes képet nyújt. Így gabonafélék (búza, rozs), lucerna, paradicsom, paprika, burgonya, uborka, dinnye és dohány egyaránt megtalálható a legkülönbözőbb: 2-3 és 10-12 hektár közötti földeken. Ezek elhelyezkedése mozaikos, méret és termény vonatkozásában teljesen rendszertelen, s ez évről évre kaleidoszkóp szerűen változik is, mint ahogyan a művelési fázisok időzítése, kora tavasztól nyár végéig (talajmunkák, majd vetés,

trágyázás, permetezés rovar- és gyomirtókkal, kapálások, aratás, terménybegyűjtés, végül a tarlók beszántása, olykor égetése).

Madarunkra tavaszi, április elejére eső megérkezésekor a még szórványosan, izoláltan meglévő gyomosodó ugarföldek, tarlók, valamint a tél végén, tehát igen korán kizöldülő, az előző évi elszóródott terményekből spontán kicsírázó („árvakelés") napraforgó és kukorica „vetések" nagy vonzerőt gyakorolnak („pusztai" fiziognómiájú biotópok). Ezeken táplálkoznak, s itt történik a revír kiválasztása, de a párzás, sőt a fészeképítés is megkezdődhet, olykor a faj társas költési tradíciójának megfelelően több pár képviseletében, hogy azután a közeli időben bekövetkező művelésbe vétel elűzze őket. Így általában végül a gyorsan magasra növő kukorica és napraforgó táblákban, továbbá gabonában telepedtek meg munkálatok és vegyszerezések miatt csaknem állandó stresszhelyzet közepette. Amint az várható volt, vizsgálataink során az is kiderült, hogy intenzíven kezelt monokultúrák rovarvilága fajspektrum és –mennyiség tekintetébe egyaránt elégtelenül szegényesebb a hosszabb ideig (hónapok) bolygatatlan felszínekénél, sőt, utóbbiak gazdagsága egyenesen meglepőnek bizonyult: őztrágyán aprótestű bogarak, elhullott állatokon azok fogyasztói (SZ. S.). Költéseik ilymódon fölöttébb zavaros időzítésű (összemosódó első és második, valamint ezek pótlásai), többnyire sikertelen epizódok voltak, közöttük, a 13 év alatt összesen 3-4 család regisztrálása, azonban a fiatal fiókák felnövekedése 2008-ig nem igazolódott be, noha a stabilis létszám miatt feltételezhető.

A történteket megfontolva logikusan jött az ötlet (E. M.): elérni egyes kiválasztott területrészek teljes zavartalanságának biztosítását. A vidéken ugyan évről-évre folyamatosan tartottuk a gazdálkodókkal a kapcsolatot, felhívva figyelmüket, mekkora érték található birtokaikon, mégis hosszú idő után sikerült csupán először megvalósítani a tervet.

Próbálkozásunk 2009-ben sikerre vezetett, amikor az egyik tulajdonossal megegyezve a Vadastag elnevezésű tájon egy még június közepén is feltöretlen, gyomos, 3,3 ha terjedelmű szántóból, amelyhez két pár szikipacsirta kitartóan és erősen

ragaszkodott, közös megegyezéssel 1 ha-nyi, általunk kijelölt részt június 23-tól július 20-ig mindennemű mezőgazdasági tevékenység alól mentesítettünk. A jegyzőkönyv alapján a várható terméskiesés kompenzálására a Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatósága a terminus lejártakor 50.00 Ft-ot fizetett ki. A keskeny, hosszú téglalap alakú, 200x50 m-es részletet két oldalról, addigra már 150-180 cm magas kukoricavetések szegélyezték, s bár az egy bizonyítható költés ebben zajlott, ennek sikeréhez a rovardús táplálékgyűjtő terület elengedhetetlenül szükséges volt, mint azt megállapíthattuk. E család tagjait kb. 17 napostól 39 napos, teljesen kifejlett korukig észleltük, s elvonulásukig a szóban forgó részen tartózkodtak, onnan gyűjtöttek, ott táplálkoztak. Megjegyezendő, hogy a tulajdonos e periódusban a parcella további részleteit is érintetlenül hagyta. A Maszling 1 (2?) párja nem járhatott ilyen szerencsével, a revírt elhagyták és a hímek továbbiakban Vadastag területén tűntek fel, némiképpen zavarva a költő párt.

2010-re ismét elértük egy másik megfelelő területrész (összefüggő 2 hektáros kukoricatarló) anyagi alapon történő kiváltását, ahol odaszállított marhatárgya kihelyezésével bővítettük a táplálékkínálatot. Madaraink április folyamán ide és az ezzel szomszédos részekre a tavalyinál csaknem kétszeres (4-5 pld. helyett 8-9) létszámban érkeztek meg, s vették birtokba a nekik szánt élőhelyet, csapatunk pedig reménykedik a költések sikerében.

Feltételezhető, hogy a magyar szikipacsirta, máig ismeretlen telelőhelyéről egyetlen jelenleg ismert költőhelyéig, amely az „őshaza" Hortobágytól északra, légvonalban minimum 35 km-re esik, noha igen kevés adatunk van róla, a tavaszi és őszi vonulás útját oda és vissza a nagy pusztán keresztül teszi meg. Akadnak azonban „érdekes" időpontok, amelyek nem illenek bele az újfehértói tavaszi (április első napjai helyett május eleje), illetőleg őszi mozgalomba (szeptember eleje – miközben manapság madaraink már július közepére eltűnnek a költőhely vidékéről). Az adatok 2009-ről szólnak, s területileg a Hortobágyra esnek. Tar J. május 1-3. között Hort térségében észlelt agrárterületen egy

éneklő példányt (fotó alapján ssp. hungarica – E. M.), Konyhás S. pedig szeptember 9-én Angyalházán figyelt meg egyet, melynek azonban alfaji hovatartozása nem derült ki. Lehetnek bíztató jelek, talán a repatrizáció első jelei!

Végezetül megköszönjük Magyarország egyetlen, kiemelten védett gerinces endemizmusa nevében is a pótolhatatlan, világviszonylatban is egyedülálló természeti érték nagyvonalú támogatását, kérjük a minden bizonnyal eredményességet ígérő akció további anyagi alapjainak biztosítását.